

A tegnapok ködlovagjai

(Krúdy Gyula: *Ivók könyve*)

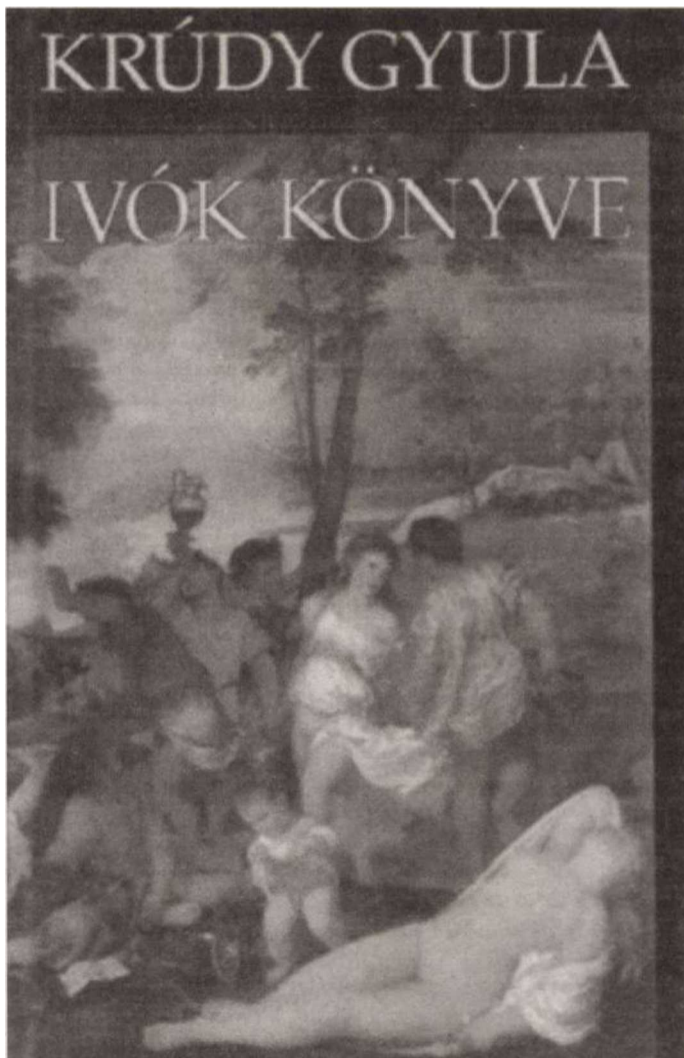
Krúdy Gyuláról sokan írták, hogy ínyenc volt. Szerette a finomságokat. Mivel olvasva azonban rá kell, hogy jöjjünk, nem az ételért ette az ételt. Egy jó ételben, egy jó pohár borban vagy egy gyönyörű asszony csókjában bizony a régi korok emlékéért kereste. De Krúdy nem csak gasztronómiai szempontból volt ínyenc. Ratkó József találóan fogalmaz, amikor megállapítja, hogy Krúdy nyelvi ínyenc volt. Ha a szavakkal festeni lehetne, akkor lenne a magyar nyelv legnagyobb festője. Hogy mi táplálja egyáltalán egy író nyelvét, Krúdy írói nyelvét is, pontosan meghatározni nem lehet. Nagy szerencse, de nagy kár is egyben, hogy Krúdy magyarul írt. Ha netán franciának született volna, azt hiszem, Nobel-díjas író lenne ma. Gazdag föld ez, amelyen él, amelyen mi élünk. Az a kor bizony remek mesemondókat adott nekünk. Itt van Gárdonyi, majd Mikszáth és végül Krúdy. Ha Krúdyt akarjuk kutatni, akkor elször az önéletrajzhoz fordulunk, viszont nem hagyott reánk kronologikus, összefüggő, részletes önéletrajzi regényt, mégis mindenfontosát megírt magáról, életéről, érzelmeiről, eszméiről, sikereiről, küzdelmeiről, környezetéről, koráról. Hol elsősorban személyben tette ezt, Krúdy Gyulaként, hol rejtve: Szindbád, Rezeda Kázmér, Nagybotos Viola, Flegmán, Józsiás és Szent Mihály házaiban kereszttől - hogy a többieket ne is említsem - írja Krúdy Zsuzsa. Ha eddig valakinek egy csepp kétsége is lett volna az illetéről, hogy kicsoda Szindbád, vagy Rezeda Kázmér, akkor most pontosan megtudhatta. Krúdy saját önéletrajzát idézve: Születtem 1878-ban, Késztidben. Nyíregyházán egy nádffődele, hosszú, visszhangos, kisablakos házban, amelynek manapság már nyoma sincs a Nagykállói utcán. Úgy emlékszem, hogy gyermekkorom kedvemre való módon telt el. Csavargó, öreg vadászokkal jártam a tiszai kiöntésekhez, a lápokon, nádasokban, a tengeri-földeken, a Nyírség puha homokjában. Szigorú neveltetés végett elbűvölő szatmári Jézus-társasági atyákra, majd a podolini (Szepes megyei) kegyesrendi papokra bízott atyám, és ezeket az esztendeket sohase felejtettem el, mint ahogy életem végéig a legtöbb ember szívesebben emlékezik gyermekkorára, mint későbbi idejére. Még vidéki hírlapíró koromra is némi büszkeséggel gondolok vissza, Debrecenben és Nagyváradon sokkal többet reméltem az életem, mint a legszomorúbb örökös. Kitől a lapszerkesztés és költői környezetbe sodort végzettem: Gáspár Imre volt első nőköm, korrigálom, irányítóm Debrecenben; az ottani szabadelvű párt napilapjánál. Csofalyatos leveleit, amelyekben útmutatásokat adott olvasmányaimhoz, ma is őrzöm. Gáspár Imre akkoriban fordította le a Marseillaise-t azzal a formával, amelyben ma is énekelik a dalt; a civisvárosi lapszerkesztésje adott reményt és ábrándot annyi borús magyar szívnek fordításával. A Debreceni Ellenőrszéd énekelte Gáspár Imrefordítását elször. Pesten a Józsefvárosban laktam, a kezdő írók akkoriban könnyűnek tetsz, reményteljes, nem csügged hangulataival. Beöthy László a Budapesti Hírlapban írta rólam az első biztató sorokat. Aztán elrepült sok esztendő, amelyet elviselhetvé tett a folytonos munkálkodás, holott írói sikerem szinte elátkozottan, némán elkerült körülbelül harmincöt esztendőskoromig. A Szindbád-novellák nagyszerű ellenségeket, váratlan olvasókat szerettek. Sok sápadt, gyölködő arc lett ismerősöm. A könyvkiadó bátorságot kapott. A könyvecskéket kezdték venni Pesten és a Felvidéken. A sorsom mindenfelé taszigált, a város egyik negyedében a másikká. Mindig messzi Budán szerettem volna lakni, de csak a Margitszigetig jutottam, egy régi házba, a hosszú, elgondolkoztató szöket, emberhangtalan teleket töltöttem. Itt álmoskönyvet írtam. Inkább a saját mulattatásomra, inkább hosszú telek csendes eljásztadozására, esti órák halk elfuvalodására szerkesztettem ez álmoskönyvet, mint azért, hogy bárki is hitelt adjon a következő soroknak. Alom: játék, mint az élet... Néha komolyra fordul a játék. Az élet is, az álom is. - vallja az író. Az Álmoskönyv kiadástörténete meglehetősen kalandos. Krúdy tulajdonképp szórakozásból és a megélhetés kényszeréből írta 1919-1920 telén, mégis ez lett a legsikeresebb és legtöbbször kiadott könyve. Krúdy író volt, és tehetséges. Ezért mondhatni nem élt valami jól. De akkor is voltak, mint jelenünkben olyan anatókzó asszonyok, lányok, akik naivan azt hitték, hogy a mágia és a jóslás úgy tanulható, mint a matematika tudománya. És Krúdy ezt tudta, és belőlük élt. Volt olyan időszak is, amikor legszívesebben törölték volna a nevei jegyzékéből az Álmoskönyvet, 1947 és 1966 között például egyszer sem jelent meg. Az utóbbi két és fél évtizedben viszont számolatlanul ontották az újabb kiadásokat és utánnyomásokat. Rangos kiadók és alkalmi cégecskéket dobta piacra évről évre, mindig más-más tartalommal. Toldozták-foldozták, hol elhagytak belőle, hol hozzácsaptak más tartalmú részeket, rövidebb írásokat. Igaz, és Krúdy egyik nyilatkozatában maga jegyzi meg keserűen, hogy a háború után már csak Álmoskönyve volt igazán kelendő.

Négy évtizedes írói pályafutásából mindössze ha öt esztendő volt - népszerűség tekintetében is - igazán sikeres. A vörös postakocsi 1913. évi A Hét-beli megjelenését gyors egymásutánban három kötetkiadás követte, majd az 1920-as negyedik kiadással a regény elérte az akkoriban rendkívüli hűségű példányszámot. És ezzel le is zárult az a korszak, amikor Krúdy írói munkássága valóban a közérdeklődés homlokterében állt. Több nagy regényére - különösen az utolsó években - már nem talál kiadót, a nevei jegyzékében győztes kiadása körül állandó vitát folytat az Athenaeummal, e korszakbeli publi-

cisztikai írásainak csak egy töredékét tudja kötetbe gyűjteni. Ha élete alkonyán írói társai nem gondolnak rá a Baumgarten-díjjal és a PEN Nagydíjjal, úgy teljes elfeledettségben kellett volna meghalnia. Utolsó elbeszéléskötetét, A z életálm címűt, így is saját költségén kellett kiadnia, és mint ismeretes 1933 májusában a legnagyobb nyomorban halt meg.

Az olvasók és a kiadók közönyéhez, érdeklődésének hiányához az utolsó években bizonyos fokig a kritika mellőzése is hozzájárult. Míg a 10-es években megjelent műveit recenziók egész serege méltatta, addig a két világháború közötti könyveiről többnyire csak elvétve jelent meg bírálat. Munkáinak legszebb és legértékesebb méltatását életében mindenkoron írói társainak köszönhetette. A vörös postakocsit Ady Endre köszöntötte a Nyugatban, és nevezte „könnyes, drága, gyönyörű” könyvnek, majd a későbbiekben többek között Lövik Károly, Szép Ernő, Kosztolányi Dezső, Tersánszky Józsi Jenő és Németh László recenziói fogadták egy-egy kötetét. Azt mondják, hogy a kritikusok azért voltak bajban vele, mert nem illeltek rá a megszokott, sablonos kritikák. Ezen nincs mit csodálkozni, hiszen már említettük, hogy Krúdy nyelvi ínyenc volt.

Az Ivók könyve tulajdonképpen egy válogatás. Válogatás a megkedvesedés mámorából. Említettük, hogy Ady milyen szépeket írt Krúdyról. Ugyanezt tette is, elbűvölő dísznőfej nagyról és költője c. emlékezésben, mely a kötetben olvasható Krúdy szerint mi, akik nem obeliszketek, de még csak útmutatókat sem építünk, csak amolyan széljárta, viharverte, es mostajeleket rakunk le a keresztutakra, hogy az utánunkjövőnk majd kellően eligazodhassanak a történetek, legendák útvesztésében, amelyek az igaz megismeréshez vezetnek: a Tegnapok Kődlovagjaihoz... Így Ady Endréhez is. Még egyszer álljunk meg tehát a magyar irodalom keresztútjánál látható lábnyom felett, amelyet hajdanában, mikor egészen friss volt: a babonások az ördög lábnyomának mondanak; míg most, midn a múlt esztendők avarja kezdi belepni a költő lépteinek nyomát: sokan áhítattal is keresik azokat a jeleket, amelyeket a költő földi vándorlásaiban itt-ott elhagyogatott. Krúdy találóan írta Ady Endréről, hogy nem is vitte sokra Ady Endre ezeken az éjjeli mulatóhelyeken, habár nem tudott nélkülökl megenni, ha Pesten volt. Mert Ady Endre valamiképpen mindig megmaradt Pesten vidéki embernek, akit az ilyen helyek és helyzetek szintén elmulatattak.

De most térjünk rá az ételekre, és ehhez hívjuk segítségül az egyik népszerű Krúdy-elbeszélést A z utolsó szivar az arabs szürkénél címűt. A z ezredes ropogtatott reket, szegények életét, amelynek fogyasztása sok mulatságos megjegyzésre adott alkalmat bizonyára már az A rabs szürkénél és más elkel fogadóiban is.

A z osztrigát is nagyon szeretem - szólalt meg az ezredes a retek- és ceremóniái közepette, mire János valóban gyanúsan nézegetett vendégére, hogy vajon nem akarja-e t véglegfalhoz állítani ez az idegen ember. - De ma csak ez a kosztjárja, bőjti koszt, a vezeklés kosztja, mert az embernek valahogy mégiscsak gondoskodni kell a maga lelkiismeretéről is. Ha teli hassal, francia pezsgő hangulatában puffantom le ezt a szegény ördögöt, akkor még utólag valamely

Krúdy Gyula

szemrehányást tehetnék magamnak, hogy nem küzdöttünk egyetlen fegyverekkel. Én vidám és bátor voltam, tehát okvetlenül nyernem kellett, mert a bátrak a szerencse. Mondom, az osztrigát is nagyon szeretem, de sohase ettem meg többet két tucattal. Egy barátom ugyanis abba halt bele, hogy huszonnyolc osztrigát evett meg egy ültében. Huszonnyolc darabot, az igaz, hogy a kisebbfajtaól. Más dolog apolip, tengeripók, amelyetfejlesztettek agyonütni a halászok. A tengeripók lábai savanyú pácban, b séges vöröshagymában, borsal, f szerral éppen olyan ártatlan eledelek, mint akár az ángolna. Nincs itt maguknak valamely szalámicsutkájuk? - kérdezte hirtelen nyugtalankodva az ezredes, mintha szalámiszagot érzett volna. - Tudja, János, a szalámirúdnak a végét gondolom, amelyet márfélretettek, mert a kicsinysége miatt nem alkalmas arra, hogy belőle vágjanak. A szalámirúdnak a végét, ahol a spárga van: nem mindenki tudja megrágni, de hál'istennek az én fogaim egészségesegek, talán a rézkrajcárt is el tudnám harapni. A csapolegény immár teljesen az ezredes szolgálatában állott, mert volt valami varázslat az idegen szavaiban, amelyet napestig lehetett hallgatni. A jég szekrényben csak keresgélni kellett. A kiskocsmák jég szekrényében gyakran akadnak ilyen szalámirudacsokkák, amelyek néha hetekig várnak a szakértőre, máskor pedig nyomban megtalálják a maguk gazdáját egy siető bérkocsis alakjában, aki majd valahol várakozás közben elveszi ket a köpeny zsebéből. Így jutott el az ezredes különös étvágyában a liptói túróig, amely csípős volt, átható szaga volt, vékony lemezekben helyezkedett el a sóskiflin, mert az igazi sajt kemény szokott lenni. Már éppen befejezni készült étkezését, amikor az A rabs szürke” eltt gyors perdüléssel állott meg egyfiáker, és a kocsiból egy halvány, magas termetű fiatalember szállott ki. És szintén nem hiányozhatnak a gasztronómiai élvezetek a Boldogult úrfikoromban c. művéből. Le udvaron ugyan csak ládákat szegeittek vagy bontogattak, mint minden Király utcai udvarban, de a forgács, a gyanta szagán át már érezhet volt egy másik illat is, amelyet kocsmailatnak neveznek a hozzáértők. Valahol kocsmának kellett lennie a házban, mert csak a kocsmái pörköltnek van olyan hatalma, hogy mindenféle más szaggal megbirkózzék. Csinálhatnak a szardíniás-, datolyás-fügedobozok, amit akarnak, de a déli fertályórakban a pörköltszag az úr minden udvaron, ahol kocma van. A z udvarra egy kopott, az időtől immár reszketeg üvegajtó nyílt.

- A törzsvendégek bejárata - mondta Kacskovics, és a sörház belsőjébe igazította társaságát.

Mindjárt nyilvánvaló volt, hogy ezen az ajtón csak azok szoktak bejárni, akiknek bizonyos jussuk van hozzá, mert a kék köténes sörmér és legényei, a legkopottabb és legöregebb pincérek barátságosan néztek az udvari ajtó felé, habár a barátságosság nem volt természetük. Nem, sehogyan sem vidultak fel, ha az utcai ajtó felől benyomakodott valamely idegen arc, amely nyilván elször mutatkozott e helyen. De Kacskovics urat szemlátomást ismerték. A vendéglő megörölte kezét kötényébe, amikor régimódiisan kezét fogott vendégével.

- Én vesevel ettem reggelire - mondta, mielőtt a vendég megkérdezte volna.

- Micsi is azt eszünk, Vájsz úr - felelt a középkorú úriember.

- És a sörről hogy állunk?

- Rendes porciót már megittam - szólt a kék szemű, széles vállú vendéglő, mintha egy német lugasból lépne el. - Nekem mondhatnak a doktor urak, amit akarnak, délelőtt nem lehet mást inni, mint sört. Ha valami gusztaust csinál az élethez, az mégis afrissen csapolt sör. Úgy bizony, uraim.

Krúdy Gyula monumentális életművet hagyott maga után, írói munkásságának mennyisége csak Jókaiéhoz mérhető. Hihetetlen termékenységgel dolgozott: írt elbeszéléseket, regényeket, színdarabokat, ifjúsági műveket, publicisztikát, írói portrékat, önéletrajzi vallomásokat. Válogatás nélkül publikált mindenütt, a legkülönbözőbb lapokban és folyóiratokban, de nem sokat törődött írásainak sorsával. Életében alkotásainak csupán töredéke jelent meg könyv alakban. Csak halála után jó húsz évvel indult meg hatalmas írói teljesítményének feltérképezése. Krúdyt nagy magányosnak szokás tartani. Nem tartozott egyetlen írócsoporthoz sem, csak lazán, felszínesen kapcsolódott a Nyugathoz is. A tudomány máig sem jelölte ki megnyugtatóan irodalomtörténeti helyét. M. A.